

De man met de hamer

Verhalen uit de Edda

Auteur: Remco Ekkers

Illustraties: Helen van Vliet

L E E S									
L A T	Leeservaring								
	A	B	C	D	E	F	G	H	
	AVI								
	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Thema									
historie, verre landen									
Toegekend door KPC Groep te 's-Hertogenbosch									

Aanvulling op Leeslatthema's: levensvragen

Genre: sagen

Aantal bladzijden: 112

1 Korte inhoud

Twaalf verhalen uit de Edda, het boek met verhalen uit IJsland, opgetekend door de twaalfde-eeuwse monnik Snorri Sturluson, worden door Remco Ekkers in dit Villa Alfabet boek opnieuw verteld.

De oma van Laurens is degene die alle verhalen kent en aan haar kleinzoon doorvertelt. Oma is al heel lang alleen, toen Laurens kleuter was stierf zijn opa. Sinds zijn moeder gestorven is, logeert Laurens ieder jaar in de vakantie bij oma. Er is dan altijd wel een aanleiding om een verhaal te vertellen. Als Laurens weer thuis is, wordt de verhalenreeks voortgezet via e-mails.

1. Hamer en bliksem

Als het onweert vertelt oma hoe Thor aan zijn hamer kwam om het te laten donderen. Thor was een der Asen, de goden uit de Noordse verhalen over het ontstaan van de wereld. Het begon met Loki. Hij was geen Aas maar een slimme schurk, die het gouden haar van Sif, de vrouw van Thor, wist af te knippen. Thor is vreselijk kwaad, maar Loki belooft bij de dwergen het mooiste gouden haar en andere mooie dingen te gaan halen. Hij gaat een weddenschap aan met de dwergen. Als zij de Asen een mooier geschenk geven dan Loki, zal hij zijn hoofd kwijtraken. Een van de dwergen geeft Thor een hamer met een korte steel die zijn doel nooit mist en altijd terugkomt in de hand die hem gooit. De dwerg wint de weddenschap maar Loki weet door een list zijn hoofd te behouden.

2. De stenen man

De aanleiding voor het volgende verhaal van oma is een bezoek met Laurens aan de

manege. Galopperende paarden doen haar denken aan een wedstrijd van de Aas Odin en de reus Hosklos. De Asen en reuzen kunnen elkaar eigenlijk niet luchten of zien. Odin en Hosklos hebben beiden een bijzonder paard. Na de wedstrijd nodigt Odin Hosklos uit om bij hem in het land der Asen iets te komen drinken. Hosklos wordt dronken en wekt de woede van Thor, die Hosklos echter met rust moet laten. Het gastrecht is heilig. Als Hosklos naar huis is, gaat Thor hem achterna. In reuzenland weet Thor Hosklos te doden met behulp van zijn hamer.

3. Een reuzenvis

Op een dag gaan oma en Laurens naar de haven. Er vaart een vissersboot binnen, die een grote vis aan boord heeft. Dat doet oma denken aan de visvangst van Thor. Thor gaat onherkenbaar vermomd naar reuzenland en vraagt aan de reus Hymir of die hem meeneemt uit vissen. Deze stemt toe en ze roeien ver de zee op. Met een stierenkop als aas weet Thor de Wereldslang aan de haak te slaan. Als de slang het bootje dreigt mee te sleuren, snijdt Hymir de lijn door. Thor is razend en verkoopt Hymir zo'n harde dreun dat hij de lucht in vliegt. Zo is er weer een reus minder. Alleen roeit Thor terug.

4. Een grote slok

Van vis eten krijg je dorst. Oma denkt daarbij aan een verhaal van Thor die, op bezoek bij de reuzen, een wedstrijd aangaat. Loki gaat mee, evenals twee kinderen van een boer. De wedstrijden worden bij de grootste reus, Utgard-Loki, thuis gehouden. Maar Thor en de anderen kunnen niet winnen. Utgard-Loki bekend dat er trucs zijn uitgehaald, waardoor ze geen kans hadden: de zoon van de boer moest hardlopen tegen de gedachte, Loki moest snel-eten tegen het vuur en Thor dronk uit een hoorn die in de oceaan stak. De reus was Thor te slim af geweest.

5. Thor zonder hamer

Oma ziet een valkje in de lucht staan bidden. Er schiet haar weer een verhaal te binnen. Loki, de schurk die bij de Asen woont, steelt het verenkleed van Freya. Daarmee vliegt hij tot in Jotunheim, het land van de reuzen. Hij landt op het dak van de reus Geirrod, die hem weet te vangen en hem pas laat gaan als hij hem Thor bezorgt. Maar dan zonder zijn hamer. Met een list weet Loki Thor mee te krijgen. Voordat ze bij Geirrod aankomen ontmoeten ze Grid, een vriendelijke reuzin, die Thor een tovergor-del, speciale handschoenen en een toverstaf geeft. Die helpen hem om de listen van Geirrod te weerstaan en Thor en Loki keren terug naar het land van de Asen.

6. De hamer gestolen!

Laurens en oma gaan boodschappen doen. Onderweg zien ze een bruidspaar en oma herinnert zich weer een verhaal over Thor. Thor verdenkt de reuzen ervan dat ze zijn hamer gestolen hebben. Loki doet het verenkleed van Freya aan en vliegt naar Jotunheim om poolshoogte te nemen. Heibel blijkt hem verstopt te hebben en Thor krijgt de hamer terug als Heibel Freya tot bruid krijgt. Freya wil niet en de Asen besluiten dat Thor verkleed als Freya naar Heibel moet gaan. Loki is bruidsmisje. Ze weten de hamer in handen te krijgen en Heibel en een groot aantal bruiloftsgasten te doden.

7. Het begin

Laurens is weer thuis. Omdat oma twee laptops en een internetaansluiting kocht, kunnen ze voortaan mailen. Ze mailt hem dat de Edda vertelt hoe alles begon. Over de leegte die toch vol was: vol-ledig. In die leegte groeide een gebied van vuur en een van ijs. Toen die elkaar raakten, ontstond het lichaam van de eerste reus, Ymir. Uit zoute ijsblokken ontstond het lichaam van de eerste Aas. De reuzen waren slecht door gif uit een fontein. De Asen waren goed. Op wonderlijke wijze ontstonden uit het lichaam van Ymir de aarde en de wolken. De zonnewagen en de maanwagen wisselden elkaar iedere dag af. Het eind der tijden is gekomen als de zon en de maan verslonden worden door twee wolven. Oma ondertekent haar mail met Edda.

8. De eerste mensen

Edda mailt aan Laurens over de middentuin, Midgard. Er is ook een boventuin, Asgard en een onderwereld, waar Hella de baas is. Odin, een van de eerste Asen, blaast met zijn adem leven in stammen van een olm en een es. Zo ontstonden de eerste vrouw en man. Van de broers van Odin ontving de vrouw zintuigen, verstand en schoonheid ten geschenke. De man kreeg naast de vijf zintuigen kracht en verstand. Beiden kregen ze ook de taal als geschenk. Nu konden ze met elkaar praten.

9. De appels van Iduna

Laurens is erg verdrietig omdat een meisje uit zijn klas een dodelijk ongeluk kreeg. Edda mailt het verhaal van de Nornen terug. Drie zusters die voor een bron moesten zorgen. Ze spinnen ook een draad. Daarvan hingen de levens van mensen en Asen af. De Asen bleven jong door de appels van Iduna, tenminste als die niet gestolen werden. Eén van de reuzen, Thiazzi, weet met behulp van Loki Iduna te ontvoeren. Dezelfde Loki zorgt er ook weer voor dat de Asen de reus kunnen doden zodat Iduna en haar appels weer beschikbaar komen.

10. Gevaar

Het stelen van de appels was een schok voor de Asen. Daarom besloten ze legers te vormen. Legers van mannen, krijgers die in Midgard stierven en dan in Asgard in het Walhalla terechtkwamen. En een vrouwenleger, de Walkuren. Oma vertelt verder over de kinderen van Loki, de wolf Fenrir en de wereldslang. Fenrir kon slechts met moeite in bedwang worden gehouden en de wereldslang leeft diep in de oceaan en is de schrik van de vissers. Hella, die in de onderwereld woont als koningin van de hel, is het derde kind van Loki.

11. De mooie Balder

Laurens mailt oma dat hij verliefd is. Ze is blij voor hem en vertelt een vrolijk verhaal met een sombere afloop. Balder is de jongere broer van Thor. Hij is de mooiste der Asen en de lieveling van allemaal. Op een nacht droomt hij van een brandend schip. Zijn vader Odin raadpleegt een zieneres en die voorspelt dat Balder zal sterven. Zijn moeder Frigga laat alles en iedereen beloven dat ze Balder niets zullen doen. Hij wordt onkwetsbaar. Maar ze bekent Loki dat er één plantje is, de maretak, dat zo zwak is dat het niet hoefde te zweren Balder ongemoeid te laten. Natuurlijk zorgt Loki ervoor dat Balder gedood wordt. Op een brandend schip wordt hij naar de onderwereld gestuurd.

De Asen willen nu korte metten maken met Loki.

12. De wraak van de Asen

Loki vlucht ver weg. Alle Asen openen de jacht op hem. Thor weet hem te vangen en Loki wordt verbannen naar de onderwereld, waar hij vreselijk pijnen lijdt. Hij is vastgebonden en het gif van een slang drupt in zijn ogen. Zo ligt hij daar tot Ragnarok, het eind der tijden. Dan zullen de zon en de maan verzwolgen worden en de sterren van de hemel vallen. De aarde zal schudden en de wolf Fenrir zal loskomen van zijn toverbanden, terwijl de wereldslang stormvloeden zal veroorzaken en Loki, bevrijd, op een schip de golven zal gaan bevaren. De Asen zullen hun legers oproepen tot de strijd. Thor en de wereldslang zullen sterven, evenals Fenrir. De god van het licht en Loki zullen elkaar verbranden en een vuurreus zal het heelal in vlammen zetten. Tenslotte is alles weer zoals in het begin: chaos en leegte. Maar.... er zal een nieuwe volheid groeien, een nieuwe wereld.

Laurens is onder de indruk en mailt oma dat Ilse, op wie hij verliefd is geworden, ook van de verhalen van Thor en de zijnen is gaan houden. Ze wil oma/Edda graag ontmoeten! Laurens laat door zijn vriendschap met Ilse zien dat er ook voor hem een nieuw begin is. Het leven gaat door, ook na het verlies van zijn moeder.

Lijst van namen

Een alfabetische lijst van alle namen die in de verhalen voorkomen, en de verklaringen ervan, is na het laatste hoofdstuk opgenomen.

2 Villa-aspecten

De teksten met een grijze achtergrond komen uit het boek. De paginacijfers staan erbij.

2a Inleidende tekst

De man met de hamer wordt op bladzijde 6 ingeleid met de volgende tekst:

Waar komt de bliksem vandaan? Daar dachten de mensen vroeger natuurlijk heel anders over dan nu. Want wat elektriciteit was, wisten ze niet. Ze gaven een antwoord op die vraag in een verhaal. Mooie verhalen, ook al weten we nu hoe het zit.

Waar komt het kwaad vandaan? Daar denken we nu ook nog steeds over na, net als de mensen vroeger. Je kunt hun antwoorden lezen in de verhalen van toen, erover nadenken en je eigen antwoord ernaast leggen.

Natuurverschijnselen als donder en bliksem, vorst en hitte hebben mensen altijd geïntregeerd. Ook de strijd tussen goed en kwaad is een thema dat mensen steeds heeft beziggehouden. Altijd hebben mensen gezocht naar verklaringen. Zonder de kennis van de wetenschap in onze tijd, waren de mensen eeuwen geleden aangewezen op andere

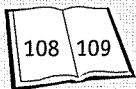

bronnen. Door de verhalen die ze elkaar vertelden en die later opgetekend werden, kunnen we nu kennis nemen van hun gedachten en ideeën. En gelukkig blijven er, ondanks de stand van de wetenschap, nog genoeg geheimen over om elkaar verhalen over te vertellen. Welke geheimen zouden de kinderen willen verklaren? Vraag of ze die, als het boek uit is, tijdens het lezen van *De man met de hamer* beantwoord hebben gekregen. Kwamen die antwoorden overeen met de gedachten die ze er zelf over hebben?

Zijn vragen over de herkomst van donder en bliksem van dezelfde orde als vragen over goed en kwaad? Wat is het verschil? Natuurverschijnselen kunnen verklaard worden door wetenschap (hoewel wetenschappers onderling zeker ook discussies hebben). Antwoorden op vragen over goed en kwaad hebben veel te maken met opvattingen, normen en waarden. Is er een verdeling te maken tussen algemeen aanvaarde en meer persoonlijk getinte normen en waarden?

Een andere vraag om over te praten is: denken de kinderen dat alle vragen over de natuur op te lossen zijn? Komt er een tijd dat de mens kan zeggen: 'Nu weten we alles'? Welke argumenten hebben ze voor of tegen deze uitspraak?

2b Villa Alfabet

Taalkamer

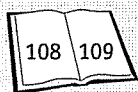
Op een dag stal hij het verenkleed van Freya, naar wie de vrijdag is genoemd.

De broers pakten vier dwergen die Nordri, Ostri, Sudri en Vestri heetten.

Hella is daar de baas. Ons woord 'hel' komt daar vandaan.

Waar komen onze woorden vandaan? Het antwoord staat in een etymologisch woordenboek, een woordenboek waarin de herkomst van een woord staat.

Woorden in onze taal zijn te herleiden uit namen en woorden die in de verhalen van de Edda voorkomen. In de Taalkamer is een aantal voorbeelden opgenomen. Wat vinden de kinderen van de suggestie om een etymologisch woordenboek te raadplegen? Als dat niet beschikbaar is, biedt een encyclopedie of een uitgebreid Nederlands woordenboek ook mogelijkheden. Het woord 'etymologie' intypen in een zoekmachine op internet levert heel wat links op naar websites. Op enkele daarvan is het mogelijk om de herkomst van woorden op te vragen. Laat de kinderen eens een lijstje maken met namen van de dagen van de week en de maanden. Kunnen ze de herkomst van iedere naam vinden? Van welke andere woorden willen ze de herkomst uitzoeken? Hun eigen voornaam wellicht? Het verwerkingsblad 'Namen, waar komen ze vandaan?' kan hierbij gebruikt worden.

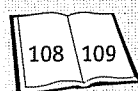

Gevoelenskamer

Er is iets vreselijks gebeurd. Een meisje uit mijn klas is doodgedrukt door een bus. Ik heb gehuild, omdat ik steeds aan mama moest denken. Het was niet op dezelfde plek. De chauffeur kon er niks aan doen, maar waarom moet het zo gaan?

Laurens heeft verdriet om het meisje dat verongelukt is en verdriet om zijn moeder die ook door een ongeluk overleden is. Wat zou jij tegen Laurens willen zeggen?

Het verlies van je moeder is een diep ingrijpende gebeurtenis. Kunnen de kinderen praten over dit gevoelige onderwerp? Begrijpen ze dat de dood van het klasgenootje bij Laurens andere gevoelens oproept dan bij de rest van de kinderen uit zijn klas? Wat zouden ze daarom tegen Laurens willen zeggen? Hebben de kinderen zelf ervaring met de dood van iemand die ze kennen uit hun omgeving? Op welke momenten komen herinneringen daaraan terug?

Denkzolder

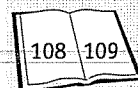
'Waarom gaan mensen zo maar dood? Ik snap er niks van. Al die ongelukken en rampen en oorlogen. Waarom is dat zo?'

Dat vraagt Laurens aan oma. Oma antwoordt:

'Waarom? Ik weet het niet en niemand weet het.'

Ben jij het daarmee eens?

Op de Denkzolder wordt een van de belangrijkste levensvragen aan de orde gesteld: de vraag naar het waarom der dingen, de ratio achter de op het eerste gezicht niet te begrijpen of te verklaren loop der gebeurtenissen. Stelt oma terecht dat niemand het weet? Hebben de kinderen een antwoord op deze vraag? Welke rol speelt hun godsdienst of levensovertuiging hierbij?

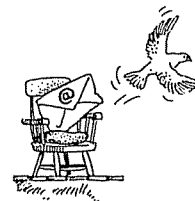
Schrijfplek

Onweer, donder en bliksem. Komt het door Thor die zijn hamer door de lucht gooide? Of... Bedenk zelf eens een verhaal, dat vertelt waar de donder en bliksem vandaan komen.

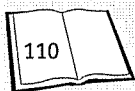
Bij welke natuurverschijnselen hebben de kinderen zich weleens afgevraagd hoe ze ontstaan? In de inleidende tekst op bladzijde 6 staat het ook: mensen zoeken antwoorden op vragen. In onze tijd is de wetenschap zo ver gevorderd, dat veel van de vragen over natuurverschijnselen verklaard kunnen worden. Kunnen de kinderen zich verplaatsen in de mensen van eeuwen geleden? Begrijpen ze dat ze verhalen bedachten om natuurverschijnselen te verklaren? Kunnen ze een eigen variant bedenken over

het ontstaan van donder en bliksem? Kunnen ze een verhaal bedenken bij andere verschijnselen? Hagel, mist, aardbevingen bijvoorbeeld?

Remco Ekkers stuurde een e-mail aan alle lezers. De tekst luidt:

Van: remcoekkers@planet.nl
(of mail via: villa@maretak.nl)

Aan: <alle lezers van Villa Alfabet>

Onderwerp: De man met de hamer

Heel vroeger, voordat de monnik Bonifatius bij Dokkum werd vermoord in 754, leefden in ons land Germanen. Bonifatius kwam uit Ierland om hier de mensen te vertellen over het christendom. Daar hadden de Germanen nog nooit van gehoord. In onze streken moesten de mensen er eerst niets van hebben, ze hadden al een eigen godsdienst, maar langzamerhand werden ze christelijk en vervaagden hun eigen goden en de gebruiken die bij hen hoorden.

Er is niet veel meer van over. Aan een paar dingen kun je nog merken dat we eerst een Germaanse, Noordse beschaving hadden, voordat de christelijke beschaving hier kwam. Zo zijn onze woensdag, donderdag en vrijdag genoemd naar Wodan, Donar en Freya. De hoogste kaart in ons kaartspel heet aas en dat is de naam van de Germaanse goden. En onze woorden voor de vier windstreken komen van de namen van Germaanse dwergen: Nordri, Sudri, Ostri en Vestri.

De Germanen tekenden vaak symbolen in hun schepen of op hun woningen, bijvoorbeeld het zonnekruis, een teken van gezondheid en kracht. Later is dat teken misbruikt door Hitler en de nazi's: het hakenkruis. Door de invloed van de Tweede Wereldoorlog waren Germaanse symbolen en verhalen niet meer geliefd.

Maar die oude Germanen hadden niks met Hitler te maken en hun verhalen zijn prachtig, spannend en geestig.

De oma van Laurens uit dit boek wil die verhalen graag aan hem vertellen, ook al omdat hij er iets van kan leren.

Ik lijk een beetje op die oma en daarom heb ik het boek gemaakt.

Remco Ekkers

In een gesprek met de kinderen over de e-mail kunnen de volgende elementen aan de orde komen:

Remco Ekkers is gegrepen door de verhalen uit de Edda. Niet alleen omdat het mooie en ook geestige verhalen zijn, maar ook omdat ze uit een beschaving stammen die bij

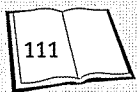

de vroege bewoners van onze streken hoorde. In al hun ruigheid waren ook zij bezig met het ontstaan der dingen en in hun verhalen vertelden zij over de strijd tussen goed en kwaad. Net als de oma van Laurens, ziet Remco Ekkers er wijze lessen in, ook voor mensen van onze tijd.

De kerstening van ons land, die begon met het optreden van Bonifatius, heeft ervoor gezorgd dat veel verhalen, woorden en symbolen uit de beschaving van de Germanen zijn verdwenen. Gelukkig zijn er mensen als Remco Ekkers die deze verhalen opnieuw willen vertellen. Zo gaan ze niet verloren en blijven ze toegankelijk voor nieuwe generaties.

2c Vragen naar aanleiding van de Villaatjes

Na de hoofdstukken 1, 4, 9 en 12 staan in het boek de Villaatjes afgedrukt. De vragen die daarbij horen staan achter in het boek. Hieronder zijn ze weergegeven. Als u met de kinderen over het boek praat nadat ze het hebben uitgelezen, neem dan een selectie uit de vragen met hen door. Laat in eerste instantie de kinderen kiezen over welke vragen ze willen praten. Vraag dóór als er niet zo veel uitkomt. Vraag vooral weer naar eigen ervaringen en gevoelens in situaties die de kinderen zelf hebben meegemaakt. U kunt er ook voor kiezen om de vragen meteen te bespreken als de gedeeltes, waarop de vragen betrekking hebben, gelezen zijn.

Vragen na hoofdstuk 1, bladzijde 16

1 Zou jij Loki als vriend willen hebben?

Loki was de zoon van een reus, dus een schurk. Maar hij had ook te maken met Odin, de belangrijkste Aas. Hij bekleedt een positie tussen de vijanden: reuzen en Asen. Hij heeft het schurkachtige van reuzen en de slimheid van Asen. Wat vinden de kinderen van een vriend met deze eigenschappen?

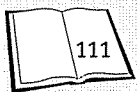
2 Wie heeft de mooiste geschenken gemaakt, de dwergen of Brokk en Sindri? Welk geschenk zou jij willen hebben?

De dwergen maakten voor Loki een speer die altijd doel trof, een schip dat je kon opvouwen tot een klein pakje en gouden haren.

Brokk en Sindri maakten een ring, die elke negende nacht acht andere gouden ringen produceerde, een zwijn dat kon vliegen en de hamer die altijd doel trof en terugvloog in de hand van de werper. Vinden ze het terecht dat Loki verloor? Welke argumenten hebben de kinderen voor de keuze van hun favoriete geschenk?

3 Loki wordt gestraft voor zijn praatjes. Wat vind je van die straf?

De loslippige Loki werd gestraft met het aan elkaar naaien van zijn lippen. Een rigoureuze, wrede straf van de Asen. Wat vinden de kinderen van deze lijfstraf als vergelding voor zijn misdaden? Wat vinden ze van lijfstraffen in het algemeen?

Vragen na hoofdstuk 4, bladzijde 41

- 1 De vader van de kinderen geeft zijn kinderen zomaar aan Thor mee. Er zijn verhalen waarin dit iets heel zieligs zou zijn. Vind jij het in dit verhaal ook zielig?

Wat voelden de lezers toen ze lazen dat de boer zijn kinderen mee moest geven? Vonden ze het zielig, of paste het in de verhalen die ze tot nu toe gelezen hebben? Kunnen ze begrijpen dat gevoelens in deze verhalen een heel andere rol spelen dan in 'gewone' verhalen? Als je meeleeft met personen in een boek komt dat doordat je tijdens het lezen een band met hen opbouwt. Is het ontbreken van zo'n band er misschien de oorzaak van dat je het heel gewoon vindt dat de kinderen met Thor meegestuurd worden? (De kinderen van de boer komen eigenlijk uit de lucht vallen in het verhaal, zoals zoveel personen en gebeurtenissen. Zie hiervoor ook Extra Verdieping). Wat ook een rol kan spelen, is dat de Germanen een ruw volk waren. Ze sprongen niet zachtzinnig om met elkaar en met hun vijanden. Daarom is het niet verwonderlijk dat in hun verhalen gebeurtenissen plaatsvinden die wij nu als wreed bestempelen. In het verhaal van de kinderen van de boer gaat het wel om het breken van een bot van de geit van een Aas! Als mens zit je de goden niet dwars, zeker niet als het om eigen genoeg gaat, in dit geval om het merg uit het bot. Wat vinden de kinderen van deze redenering?

- 2 Vind je het verhaal grappig? Waarom wel of niet?

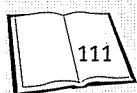
Welk antwoord geven de kinderen op deze vraag? Is grappig het enige woord dat bij het verhaal past? Met welke andere woorden zouden ze het verhaal nog meer willen typeren?

- 3 Thor verliest alle wedstrijden. Had je dat verwacht?

Dachten de kinderen ook dat Thor onoverwinnelijk zou zijn? Thor vertrouwde op zijn eigen kracht. Maar tegen de toverkrachten van Utgard-Loki kon zelfs hij niet op.

- 4 Een hardloopwedstrijd tegen de gedachte, een gevecht tegen de ouderdom – zijn er meer van zulke 'wedstrijden' die je nooit kunt winnen?

De uitslag bij deze wedstrijden stond bij voorbaat vast. Het heeft geen zin om gevechten aan te gaan met dingen die onontkoombaar zijn. Dat is de wijze les die in deze wedstrijden verborgen zit. Hebben de kinderen deze herkend? En welke andere wedstrijden hebben ze bedacht? Het tegenhouden van de nacht? Het stoppen van het draaien van de wereld?

Vragen na hoofdstuk 9, bladzijde 77

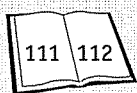
- 1 Stel je voor: altijd jong blijven. Hoe zou dat zijn?

Kunnen de kinderen zich dit voorstellen? En als het kon, zouden ze het dan willen? Zijn de kinderen tevreden met hun leeftijd, of zouden ze ouder of jonger willen zijn? Is altijd jong willen zijn vooral een wens van oudere mensen? Kun je pas een antwoord geven op deze vraag als je weet wat het is om zowel jong als oud te zijn?

2 Waarom moet oma juist nu, na het ongeluk, verdergaan met de verhalen?

Vindt Laurens afleiding in de verhalen van oma? Naar aanleiding van de dood van zijn moeder en het meisje uit zijn klas stelt hij de vraag, waarom mensen zo maar doodgaan. Hoopt hij in het vervolg hier antwoord op te krijgen? Of vindt hij de verhalen over Loki en Thor en de anderen alleen maar spannend?

Vragen na hoofdstuk 12, bladzijde 100

1 Het laatste hoofdstuk gaat over oorlog en ondergang. Zou het boek mooier zijn geweest als dit verhaal was weggelaten?

Wat vinden de kinderen? Denken de kinderen zelf weleens na over de ondergang van de wereld? Maken verhalen over het einde van de wereld angstig? Of hoort deze vraag ook bij de vragen die mensen zich altijd al gesteld hebben: bij vragen over het ontstaan van alle dingen hoort onontkoombaar toch ook de vraag naar het absolute einde?

2 'Maar niets verdwijnt totaal. Er is alleen verandering. Uit de leegte zal een nieuwe volheid groeien. Een nieuwe wereld zal verschijnen en weer en weer...'

Dat vertelden de IJslanders aan elkaar. Vind je het laatste verhaal somber of toch niet?

Na het einde een nieuw begin. Somber of optimistisch? Geen totale verdwijning maar slechts verandering. Welke parallellen trekken de kinderen met andere opvattingen over het einde van de wereld en wat er daarna kan gebeuren? Zien ze bijvoorbeeld verschillen en overeenkomsten met wat er over het einde van de wereld in de bijbel staat?

3 In hoofdstuk 1 staat: 'De verhalen komen uit IJsland, een land van vuur en ijs, hete, spuitende fonteynen en gletsjers'. Kun je begrijpen dat juist deze verhalen uit IJsland komen?

Kunnen de tegenstellingen in de natuur groter zijn? Hete fonteynen en ijskoude gletsjers. En deze verschijnselen samengebracht in één landschap, dat van IJsland. Dat moet wel verhalen opleveren waarin deze elementen een rol spelen. In Praten over taal, gevoel en thema's wordt verder ingegaan op de invloed van het ruige landschap op het directe dat in het taalgebruik van deze verhalen is te herkennen.

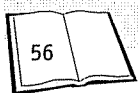
3 Extra Verdieping

3a Praten over taal, gevoel en thema's

Spannende verhalen

De verhalen in *De man met de hamer* zijn in twee groepen in te delen. In de eerste zes verhalen (*Hamer en bliksem*, *De stenen man*, *Een reuzenvis*, *Een grote slok*, *Thor zonder hamer*, *De hamer gestolen!*) zijn Thor en Loki de hoofdpersonen. Ook maken we daarin geleidelijk aan kennis met andere goden en reuzen. Het zijn vooral spannende verhalen. Thor is een tot de verbeelding sprekende Aas (god). Hij rijdt, zo dachten de mensen vroeger, met zijn bokkenwagen door de lucht, gooierend met zijn hamer (blz. 7). Loki is de schurk, die uitdaagt en voor moeilijkheden zorgt tussen goden en reuzen. Zelf werkt hij zich ook vaak in de nesten. Hij denkt slim te zijn, is brutaal, maar krijgt even zo vaak de kous op de kop.

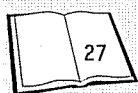
Gevoelens in de Edda-verhalen zijn recht voor zijn raap. Wraak en straffen, fysiek geweld en doden zijn veelvuldig aan de orde. Uit *De hamer gestolen!*:

Toen vloog hij aan op de gasten. Eén voor één sloeg hij ze dood.

Stijl

De stijl in de verhalen van de Edda is sober. Het zijn bijna zonder uitzondering zakelijke beschrijvingen van soms gruwelijke gebeurtenissen. Geen mooie zinnen, geen uitgebreide sfeertekeningen. De personages worden 'plat' neergezet, psychologische verklaringen voor hun gedrag ontbreken. De taal die Remco Ekkers gebruikt is ook zonder omhaal. In één zin wordt een heleboel verteld:

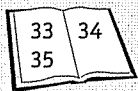
Thor moest daar wormen zoeken, maar hij begreep hem expres verkeerd, liep naar een stier en sneed zijn kop er af.

Dit betekent dat er een grote 'dichtheid' aan gebeurtenissen in de verhalen zit. Hebben de kinderen dit herkend? Maakt dat het lezen van deze verhalen voor hen makkelijk of juist moeilijker? Zijn ze de draad daardoor sneller kwijt? Hebben ze het gevoel dat ze geconcentreerder moeten lezen om de verhalen te kunnen volgen? Als ze een verhaal moeten navertellen, hoe makkelijk of moeilijk is het dan om er heel beknopt een samenvatting van te maken? De vele, voor ons vreemde, namen dragen zeker niet bij aan de eenvoud. Hebben ze de lijst met namen achter in het boek tijdens het lezen geraadpleegd?

Welk van de eerste zes verhalen sprak de kinderen het meeste aan? Konden ze zich met een van de figuren identificeren? Of voelden ze zich meer als Laurens, geïnteresseerd in deze oude IJslandse verhalen.

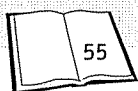
Humor

Humor is een aspect dat ook in de verhalen voorkomt. In het verhaal *Een grote slok* bijvoorbeeld. Het zijvertrek waarin Thor en de zijnen de nacht doorbrachten blijkt de duim van de want van de reus te zijn (blz. 33). Uit hetzelfde verhaal komen de reacties van de reus op de klappen van Thor:

'Is er aan blad op mijn hoofd gevallen?' en 'Is er een eikel op mijn hoofd gevallen?' en 'De vogels hebben zeker iets op mijn hoofd laten vallen.'

In *Thor zonder hamer* dreigt Thor door het water van een rivier verzwolgen te worden, omdat de dochter van reus Geirrod wijdbeens boven het water staat. De lezers hebben zeker wel begrepen waardoor de stijging van het waterpeil veroorzaakt werd (blz. 48)! In *De hamer gestolen!* verkleden Thor en Loki zich als bruid en bruidsmisje om de reus Heibel te misleiden. Die had nog nooit:

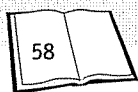

'(...) een vrouw gezien met zo'n eetlust. En wat kan ze drinken!'

Begin en eind van alle dingen

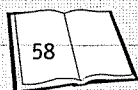
De laatste zes verhalen (*Het begin*, *De eerste mensen*, *De appels van Iduna*, *Gevaar*, *De mooie Balder*, *De wraak van de Asen*) handelen over begin en einde van heelal. Het ontstaan van de aarde met bergen, wind en wolken, zon, maan en sterren, dag en nacht wordt verteld. De familierelaties tussen de goden en tussen de reuzen worden duidelijk.

Prachtig is de beginzin van het verhaal *Het begin*:

In het begin was er niets dan een grote leegte, die toch vol was.

Daarna volgt de verwijzing naar het woord vol-ledig. Dat krijgt door deze uitleg opeens een nieuwe betekenis! Inderdaad, je wordt er duizelig van als je eraan denkt, zoals oma zegt. En even verderop wordt deze volle leegte nader ingevuld:

Er was geen licht en geen duisternis, geen stilte en geen geluid.

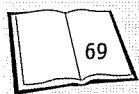
Er was niets wat je kunt begrijpen.

Dan komen, niet onbegrijpelijk voor verhalen die in IJsland zijn ontstaan, de sagen over de uitdijende gebieden van vuur en ijs, die, doordat ze elkaar tenslotte raakten, het lichaam van de eerste reus, Ymir, lieten ontstaan (blz. 58 en 59), en over de 'geboorte' van de eerste Aas Buri, uit ijsblokken gelikt door een grote koe. Wat vinden de kinderen van deze vertelling over het begin van alle dingen? Beschouwen ze het als een alternatief scheppingsverhaal? Zien ze overeenkomsten met andere theorieën over het begin, zoals die van de oerknal?

Welke overeenkomsten en verschillen zien ze met het bijbelverhaal van Adam en Eva in het verhaal *De eerste mensen*? Ask en Embla worden mens doordat Odin bomen leven inblaast. Oma refereert nog aan het verschil tussen man en vrouw. Ask, de man, krijgt vijf zintuigen en kracht en verstand. Embla krijgt naast de zintuigen schoonheid en verstand (blz. 66 en 67). Vinden de kinderen dit goede observaties van de vroege bedenkers van de Edda-verhalen?

In het verhaal *De appels van Iduna* wordt de tijd geïntroduceerd. En vanaf dat moment

(...) kon niets meer worden teruggedraaid. Het wiel van de tijd kon alleen maar vooruit draaien. Ook de Asen konden alleen maar het ouder worden uitstellen, niet stoppen.

Gelukkig hadden de Asen daarvoor de appels van Iduna. Goden leven eeuwig, zolang ze kunnen beschikken over deze appels.

In het laatste verhaal, *De wraak van de Asen*, wordt verhaald van Ragnarok, het eind der tijden. De ondergang van de macht van de Asen en de ondergang van de wereld. Oorlogen, een alsmat voortdurende, lange winter, sterren die van de hemel vallen, de zon en maan die worden verzwolgen. Dan de slag van de Asen met Fenrir, de wereldslang en de hellehond. Een slag die geen winnaar kent, maar waarvan niets dan as en rook overblijft. En dan is er weer de leegte..., waaruit een nieuwe volheid zal groeien. Hebben de lezers dit laatste verhaal gelezen als een spannend verhaal, of hebben ze tijdens het lezen hun eigen gedachten over de ondergang van de wereld er naast gelegd? Past deze beschrijving van het eind der tijden bij de ideeën die de kinderen daarover hebben? Denken zij weleens na over de ondergang van de wereld, het heelal? Hebben ze door dit verhaal er een voorstelling van gekregen? Hadden ze er al een voorstelling van, bijvoorbeeld door wat godsdiensten daarover zeggen?

Laurens en oma

Het verhaal van Laurens en oma is de verbindende factor tussen de verhalen over goden en reuzen. Hebben de kinderen begrepen dat de tweespraken tussen hen beiden meer zijn dan alleen aanleidingen om de Edda-verhalen te vertellen? Zien ze de parallellen met de godenverhalen? Hebben ze gelezen dat Edda 'oermoeder' betekent? Hadden ze door, dat er aan het eind voor Laurens ook een nieuw begin gloort in de vriendschap met Ilse?

3b Kennis van genres

De man met de hamer hoort tot het genre van de volksverhalen. De verhalen in dit boek vinden hun oorsprong in de Edda, een verzameling goden- en heldenverhalen uit de Noordelijke mythologie. De monnik Snorri Sturluson tekende ze op (blz. 8). Ze stammen uit de Middeleeuwen en worden nu nog in IJsland gelezen. Dat kan ook, omdat de taal die in IJsland gesproken wordt in al die tijd nauwelijks is veranderd. In Encarta, de encyclopedie van Winkler Prins voor de computer, staat de ontstaansgeschiedenis van de Edda vermeld. Daarin is te lezen dat het handschrift na het midden van de 13e eeuw op IJsland werd samengesteld. Oorspronkelijk in versvorm zijn deze godenliederen deels lerend, deels vertellend. De precieze herkomst is niet helemaal duidelijk. Genoemd worden IJsland, Noorwegen en Scandinavische nederzettingen in Engeland. Zelfs op Groenland zou één van de gedichten zijn ontstaan. Vinden de kinderen het leerzaam om zelf op onderzoek uit te gaan naar de herkomst van de Edda? Encyclopedieën en boeken over de Edda kunnen daarbij behulpzaam zijn. Hieronder volgen een paar titels.

Brian Branston, *Goden en helden uit de Noordse mythologie*, Uitgeverij Helmond, Helmond 1978

Edda, *De liederen uit de Codex Regius*, vertaald uit het Oudijlands en van aantekeningen voorzien door Marcel Otten, Uitgeverij Ambo-Klassiek, Baarn 1994

De saga van Grettir, vertaald uit het Oudijlands en van aantekeningen voorzien door Marcel Otten, Uitgeverij Ambo, Amsterdam 2003

3c Praten over illustraties

De illustraties in *De man met de hamer* zijn van Helen van Vliet.

De omslagtekening schetst meteen al de sfeer van de verhalen. Thor, gezeten op zijn bokkenwagen, de hamer in zijn hand. Is het toeval dat Helen van Vliet vooral de kleuren rood/oranje en helder blauwgroen gebruikt? Zijn de kinderen het ermee eens dat dit verwijzingen zijn naar het vuur en het ijs, waarvan in de verhalen sprake is? Kregen ze door de omslagillustratie een indruk van de sfeer van het boek? Vielen de illustraties binnenin het boek meteen op toen ze dit, voordat ze gingen lezen, eerst doorbladerden?

En voelden ze de wreedheid, de strijd, bij het zien van sommige tekeningen?

Wanneer het kind het boekprofiel heeft ingevuld, kunt u dit erbij nemen. Welke tekening hebben ze als de mooiste aangemerkt? Laat de kinderen hun keuze motiveren. Hebben ze de illustratie als op zich staand gekozen, of omdat de tekening heel goed past bij een passage uit het verhaal? Herkennen de kinderen hoe de illustrator gewerkt heeft bij dit boek na het lezen van de tekst in het bericht van de illustrator? Daar vertelt Helen van Vliet dat zij het omslag moeilijk vond om te maken. En hoe ze de computer gebruikte om de tekening passend te maken door de schets te verbuigen. Denken de kinderen dat de tekening daardoor niet alleen past, maar ook aan kracht heeft gewonnen?

Vergelijk met de kinderen de tekeningen in dit boek eens met die in een ander boek. Zoek een boek uit waarin de illustrator een heel andere stijl van tekenen heeft. Laat de verschillen in tekenstijl benoemen. Let op zaken als: grote lijnen – details, bijna alleen lijnen – vlakken, realistisch – schetsmatig, sfeer die de tekeningen oproepen, perspectief. Zie verder het verwerkingsblad 4e, Bericht van de illustrator.

4 Verwerking

Hierna volgt een aantal kopieerbladen voor verdere verwerking:

- 4a Boekprofiel;
- 4b Namen, waar komen ze vandaan?;
- 4c *De man met de hamer* onder de loep;
- 4d Boekrecensie;
- 4e Bericht van de illustrator, blad 1 en 2;
- 4f Titelblad